

**СВІТОГЛЯДНЕ ПІДГРУНТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
У ПУБЛІЦИСТИЦІ ЄВГЕНА ОНАЦЬКОГО
(за текстом «Української малої енциклопедії»)**

Юрій Мельник

*доцент кафедри зарубіжної преси та інформації
Львівського національного університету імені Івана Франка,
канд. наук із соціальних комунікацій*

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2019-11\(27\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2019-11(27)-7)

На матеріалі «Української малої енциклопедії» відтворено світоглядне підґрунтя української держави в інтерпретації автора енциклопедії Євгена Онацького.

Ключові слова: *Українська мала енциклопедія, Євген Онацький, публіцистика, світогляд, українська держава.*

«Українська мала енциклопедія» (УМЕ) — magnum opus професора Євгена Онацького, українського журналіста-емігранта, члена ОУН. Шістнадцять книг, 2148 сторінок, кілька тисяч енциклопедичних статей різного розміру (від кількох рядків до кількох сторінок) — плід його наполегливої наукової та публіцистичної праці, яка тривала від часів навчання у Київському університеті до глибокої старості в еміграції в Аргентині. Енциклопедія вишла в Буенос-Айресі впродовж 1957–1967 рр.

Над китайською енциклопедією Юнле початку XV ст. працювали тисячі учених, над «Енциклопедією або Тлумачним словником науки, мистецтва й ремесел» Дені Дідро та Жана Д'Аламбера — понад 150 авторів, над останньою версією «Британської енциклопедії» — 4 тис. авторів, а кількість вікіпедистів, які доклалися до однієї лише англійської «Вікіпедії», давно становить десятки мільйонів. «Енциклопедія Українознавства» за редакцією В. Кубійовича — робота близько двохсот співробітників і стільки ж експертів.

Є чимало авторських енциклопедій, таких як «Мала українська музична енциклопедія» Осипа Залеського [3] або «Мала

літературна енциклопедія» Павла Богацького [1]. Але за масштабами (одна книга), за формою (короткі словникові гасла) і за тематичною палітрою (винятково музика чи література) вони радше є словниками-довідниками, а не енциклопедіями. Шанси наблизитися до розмаху УМЕ мав «Азбуковник: енциклопедія української літератури» Богдана Романенчука — літературознавча праця, яка, однак, закінчилася на другому томі [5].

Як бачимо, «Українська мала енциклопедія» Євгена Онацького — з одного боку, — масштабна, багатотомна, політематична праця, а з іншого — творіння одного автора, займає унікальне місце в історії енциклопедизму, не маючи аналогів ні в Україні, ні, мабуть, у світі.

Більшість енциклопедій є (чи прагнуть бути) колекціями достовірного, фактологічного знання. Як твердять автори переднього слова до «Енциклопедії Українознавства» Кубійовича, їхня енциклопедія «має дати насамперед **об'єктивний інформаційний матеріал** [виділення наше. — Ю. М.] і для українців у вільному світі, і для чужинців, які хочуть пізнати Україну, але не мають для цього безсторонніх джерел» [2, с. 5]. У передмові до своєї енциклопедії Онацький дає зрозуміти, що не претендує на об'єктивність, всеохопність та збалансованість, — по-перше, тому, що це річ неможлива для єдиного автора («Моя ж Енциклопедія — твір цілком індивідуальний, наслідок праці однієї тільки особи, обмеженої в своїх знаннях і наукових обряях»), а по-друге, тому, що автор не ставить об'єктивність собі за мету, заявляючи про чітку світоглядну позицію: «... Кермував я бажанням дати книжку, не тільки багату на фактичний матеріал, але й перейняту духом християнської етики, zagrożеної розростом безбожницького матеріалізму, та здорового українського понадпартійного націоналізму, потрібного нашій поневоленій Батьківщині» [4, с. 3]. Особливість енциклопедії Онацького — у принциповому небажанні розділяти факт і думку, утримуватися від судження тільки тому, що воно може комусь видатися суб'єктивним чи дискусійним. Таким чином, УМЕ — текст, який узагальнює та систематизує публіцистичні й наукові пошуки Євгена Онацького, значною мірою віддзеркалюючи його авторське «Я».

Однак не слід применшувати фактологічну складову УМЕ, її здатність постачати читачеві довідкову інформацію. Порівнявши

словникову статтю «Орел» в УМЕ та в Енциклопедії «Брокгауз» (відомій своєю фактологічною сухістю у подачі матеріалу), знаходимо багато спільного. У «Брокгаузі» — загальна характеристика птаха, його ареал поширення, докладний опис зовнішності та поведінки, класифікація з точки зору орнітології. Наступна стаття, значно більша за розміром, присвячена орлові як символу, його важливій ролі в індогерманській (тобто індоєвропейській) міфології, у грецькій міфології (тісний зв'язок із Зевсом), а також популярність у геральдиці: орел є «найпоширенішим з усіх зображень на гербах», «атрибутом Євангелиста Іоана у християнському мистецтві» тощо [7, s. 146-147]. Словникова стаття Онацького про символіку орла значно менша, не така ґрунтовна, однак цінна з точки зору українознавства, адже акцент в ній зроблено на українському контексті, українській символіці, фольклорі та поезії. У тому, що стосується глибини осмислення тих чи інших питань, стаття в УМЕ не поступається відповідній статті у «Брокгаузі», а подекуди перевершує її [4, с. 1232-1233].

Жодна енциклопедія не є до кінця об'єктивною, оскільки вона — плід своєї епохи, авторських світоглядних установок, — про яке б широке коло авторів не йшлося. Упорядники й автори проявляють упередження хоча б на етапі підбору до енциклопедії одних гасел (більш важливих) та відсіювання інших (менш важливих). Тим більше не може бути об'єктивною енциклопедія, яка претендує не лише на описування процесів і явищ, а й на їх пояснення. Енциклопедія Дідро та Д'Аламбера мала чітку філософську основу (Просвітництво), критикувала пережитки старого режиму та, як з'ясувалося згодом, стала вагомим політичним фактором, ідейно підготувавши Французьку революцію. Для ілюстрації достатньо навести лише одну цитату з їхньої енциклопедичної статті «Священики»: «Священики зуміли скористатися з високої думки, яку вони виховували про себе у свідомості своїх співгромадян; вони стверджували, що боги проявляють себе через них; вони проголошували свої укази; вони навчали догм; вони прописували, у що слід вірити, а що слід відкидати; вони фіксували, що тишило, а що засмучувало божество; вони постачали оракулів; вони пророкували майбутнє тривожній та допитливій людині, змушуючи її тремтіти від страху перед покараннями, якими роздратовані

боги погрожували необачним, тим, хто наважувався сумніватися у їхній місії або дискутувати щодо їхнього вчення» [8, р. 340]. Навіть «Вікіпедія», попри весь позірний плюралізм, приймає та відсіює контент залежно від ідеологічних упереджень конкретних людей. Гейвін Стюарт із Бедфордширського університету на прикладі статті у «Вікіпедії» під назвою «Збройний конфлікт у Південній Осетії (2008)» показав, «яку важливу роль відіграють ті, хто “фільтрує” інформацію», а також «роль правил і норм *Wikipedia* у структуруванні кінцевого варіанту статті» [6, с. 188].

Класифікація енциклопедичних статей УМЕ

Весь масив словникових статей Онацького ділиться на кілька категорій:

1. **Українські та (рідше) світові вірування, символи, ритуали, забобони, фольклорні елементи:** «Кидати назад через голову», «Мести хату при людях», «Умиватися», «Мольфар», «Павук», «Свят-вечір», «Вертеп», «Великдень», «Семисвічник», «Могила», «Пекло», «Тайнство».

Представлені також давньогрецька міфологія («Пегас», «Зевес-Юпітер», «Пенелопа») та біблеїстика («Гог і Магог», «Даліла», «Дерево життя і смерті»), просторово-часові категорії та їхнє сакральне значення («Південь», «Субота», «Травень») та ін.

2. **Етнографія і побут:** «Трембіта», “Оселедець”, «Вареники», «Калита».

3. **Біографії.** Широко представлені:

а) українські політичні, культурні, військові діячі: В'ячеслав Липинський, Олена Теліга, Нестор Махно, Олександр Шульгін, Андрей Шептицький та ін.;

б) закордонні «приятелі українців»: італійський вчений Пабло Паволіні, перекладач Шевченка італійською; Малькольм Маггерідж, журналіст *The Manchester Guardian*, який став свідком Голодомору в Україні; Тереза Робінзон, американська дослідниця слов'янських літератур, зокрема української;

в) **«Негідні українці та вороги України:** Юрій Коцюбинський («Негідний син славного Михайла Коцюбинського» [4, с. 749]), Самуїл Шварцбард, Владімір Ленін, Еріх Кох, Павел Постишев, Адольф Гітлер та ін.;

4. **Географічні назви:** «Югославія», «Казахстан» та ін., статті присвячені українським меншинам у цих країнах;

5. **Рідковживані, спеціальні терміни, екзотизми:** «Каліфат», «Каморра», «Мумія», «Мулла», «Іконоборці» тощо;

6. **Абстракції:** «Намір», «Компроміс», «Особистість», «Свобода».

З точки зору публіцистики найбільш цінними гаслами УМЕ є статті шостої категорії, в яких автор — носій цілісного світогляду — транслює свої міркування щодо актуальних суспільно-політичних питань. Таких статей в енциклопедії доволі багато. Всі вони гармонійно узгоджуються між собою, пов'язані павутиною перехресних посилань, складаючи стійкий світоглядний каркас, який Євген Онацький пропонує своєму читачеві. Найважливіші та найактуальніші з цих статей так чи інакше стосуються боротьби за соборну, самостійну українську державу. Мета статті — простежити світоглядне підгрунтя української держави з перспективи Євгена Онацького.

Радянські та «буржуазні» підводні камені

У процесі формування ціннісного підгрунтя для майбутньої України з енциклопедичних статей УМЕ авторства Євгена Онацького насамперед слід відкинути все зайве та неприйнятне. Онацький викриває «**ТОТАЛІТАРИЗМ**» як націонал-соціалістичного, так і комуністичного зразка [4, с. 1918], називає «**ГІТЛЕРА АДАЛЬФА**» «ворогом українського народу і його державности» [4, с. 249], а «**СТАЛІНА ЙОСИФА**» — «катор українського народу» [4, с. 1831]. Про московський комунізм в енциклопедії згадано значно частіше — після 1945 р. німецький поневолювач пішов у минуле, а московський — навпаки — утвердився, підім'явши під себе всю Україну. У статті «**ШОВІНІЗМ**» Онацький викриває передусім шовіністичну природу комуністичної влади в СРСР, яка під інтернаціоналістичними лозунгами прикриває російський імперіалізм. У розумінні автора УМЕ, шовінізм «не має нічого спільного з націоналізмом поневолених націй, що прагнуть визволення і ненавидять своїх гнобителів, але вбачають в інших поневолених націях товаришів у спільній боротьбі за краще майбутнє». Онацькому не властиві категоричні узагальнення, але обговорювана у статті проблематика, здавалося, не залишала йому вибору: «Українці ніколи не

були шовіністами, навіть і тоді коли, за київської держави, мали свою імперію. Москалі були завжди шовіністами» [4, с. 2090-2092].

Онацькому глибоко чуже сучасне йому ідеологічне оформлення московського шовінізму, думку про яке він сформулював у статті «**КОМУНІЗМ**». Прослідкувавши історію розвитку цієї суспільної теорії від Платона до Леніна, протиставивши його християнству, він доходить висновку: «Комунізм, як фантастична релігія клясової ненависти, що виключає всі інші релігії, визнаючи їх “опіюмом народу”, і як не менш фантастична віра в можливість створення земного раю шляхом переведення людства через чистилище й пекло всіляких нелюдських експериментів над народами, творить повну антитезу християнству, що проповідує любов, заперечує ненависть і не вірить у можливість земного раю, поки кожна окрема людина не знайде Царства Божого в своєму власному серці — що в усякому разі неможливо, поки існує комуністична Москва» [4, с. 699]. Доповнення цих міркувань знаходимо у статті «**МАТЕРІЯЛІЗМ**», який, на думку Онацького, «в остаточному висновку неминуче веде до заперечення людської свободи і гідности, перетворюючи людину **в просте знаряддя механістичної цивілізації** на службі людей, що, не визнаючи Бога, ставлять себе на Його місце» [4, с. 932]. Радянський матеріалістичний тоталітаризм виховує відповідний людський типаж, який Онацький описує у статті «**ЛИЦЕМІРСТВО**»: «В часи терору й політичного абсолютизму, коли виявляння справжньої думки й справжнього почуття робиться надто небезпечним, лицемірство як у ССРСР та в інших подібних державах стає нормою життя» [4, с. 841]. «**ВАРВАРСТВО**» — ще одна важлива характеристика, якою Онацький наділяє передусім радянське суспільство. Нова хвиля варварства, вважає він, «тим більше небезпечна, що новітній варвар, не маючи духової культури, посідає в великій мірі осяги цивілізації, себто техніки. Розвиток техніки без відповідного культивування духовних цінностей, — без культивування душі і серця — загрожує повернути світ до часів найбільшого варварства, що його розквіт ми бачили в Советському Союзі. Варварство це насамперед — брутальність, грубість і вульгарність, нерозуміння й невідчування естетичного, ненависть до вишуканого й граційного, презирство до духовного; варварство — це повна сваволя, відсутність точного закону і неможливість легальної

самооборони супроти насильства; варварство — це непошановання думки іншого, це неможливість провадити спокійну дискусію над справами життєвої ваги; варварство — це незацікавлення знати правду, яку старанно приховується; варварство — це намагання накинути іншому за всяку ціну свій власний погляд і зруйнувати інтимну віру іншої людини в вищі сили, що кермують життям світу. Варварство — це тиранія і деспотизм. Або — анархія, що не знає іншого закону, як свої власні примхи» [4, с. 128].

Антирадянські тези, доволі густо розпорошені по всій УМЕ, як правило, припадають на статті негативного характеру: «**АБАЖУР** — заслона, що, вкриваючи на лампі джерело світла, впливає відповідно на характер освітлення. Усі партійні часописи відіграють роль таких абажурів. Але рекорд “абажурства” все ж побиває московська комуністична преса взагалі, а в Україні зокрема, де вона намагається примусити наших людей бачити всі речі тільки в московському світлі...» [4, с. 5].

Разом з тим, Онацький далекий від егоїстичних, гедоністичних перегинів т. зв. вільного світу, найгірших проявів його етики й естетики. Настороженість до них автор УМЕ виявляє у багатьох енциклопедичних статтях, зокрема пишучи про поганій бік «**КАПІТАЛІЗМУ**»: «Ідучи виключно за наживою, модерний фінансовий капіталізм перемінився з національного в інтернаціональний. Всякі пересуди національної традиції, моралі чи патріотизму, як взагалі всяка тривкість і постійність відносин, мусіли впасти жертвою такого розвитку» [4, с. 595-596]. Про «**КОЛОНІЯЛІЗМ**» як «систему визиску чужих земель і слабших народів»: «Давній колоніялізм записався чорними літерами в історію людства, бо часто ніс із собою винищування цілих рас: як от індіанців північної Америки, майорів Нової Зеландії, інків південної Америки, ацтеків Мехіко. [...] Україна з польським поміщицтвом на Правобережжю та в Галичині та з московським на Лівобережжі може бути ідеальним прикладом» [4, с. 682-683]. Про «**ПАРЛЯМЕНТАРИЗМ**»: «Отже, ніякі великі збори, хоч би вони склалися з самих мудреців, не мають можливості простудіювати поважно жадну проблему, а тим більше, якщо вони розглядають її з точки зору чистої політики. Тим часом у парламенті всі проблеми продискутуються і вирішуються тільки з точки погляду інтересів партій та їх політики. Ідеальний депутат парламенту

повинен би мати величезну освіту й культуру, щоб могли розібратися в усіх тих ріжноманітних проблемах, що приходять до парламенту. А тим часом виборча практика виказала, що такі люди великої культури і знання дуже рідко проходять на виборах, бо їх звичайно побивають люди далеко менш культурні, безвідповідальні, але запальні, легкі на язик, дотепні, що вміють промовити до народньої маси і вміють їй багато чого приобіцяти, зовсім не піклуючись про те, наскільки ці обіцянки можна буде потім дотримати» [4, с. 1299]. Про «МОДУ» як «засадниче заперечення всякої тривалости»: «Мода — це не вчора і не завтра. Це — привереда одних і рабство імітування інших. Модна література, модні картини, модна обстановка (щоб не говорити про модне, говорять про “модерне”) і як апогей моди — модне вбрання, що для нього, як запевняв Карлейль, людина служить лише за вішалю» [4, с. 1025-1026]. Про «ЕГОТИЗМ» та «ЕГОЦЕНТРИЗМ»: «...Ліс для вовка існує тільки для того, щоб він міг жити. Право крілика чи зайця на життя — річ для вовка надзвичайно кумедна й незрозуміла, а право людини його переслідувати й вбивати — верх підлоти й розбишацтва» [4, с. 402-403]. Про «ГЕДОНІЗМ»: «...Гедоністи забувають, що в кожному з нас існують, крім жадань тіла, ще й жадання духа, — і ці останні часто суперечні жаданням тіла. [...] Досвід тисячоліть показав, що далеко більшу приємність дають духові втіхи, що приходять внаслідок тимчасової саможертви, бо вони ніколи не дають пересичености, і приємність від них далеко інтенсивніша й триваліша» [4, с. 231]. Про «АБОРТ»: «Боязнь життя, втеча перед відповідальністю, егоїстичне шукання самих насолод з униканням твердих обов'язків, матеріялістичне споглядання світу, що заперечує нестерпність нашої душі, яка по смерті тіла має в той чи інший спосіб покутувати тутешні наші провини, — ось джерела того “самогубства Нації”, за висновком німецького філософа Шопенгауера, що залило було Зах. Європу і пильно прищеплювалося й нашому народові в перший період панування московських большевиків в Україні» [4, с. 5]. Про «СПЕКУЛЯНТА» як типажу, характерного і для країн приватного капіталізму, і для т. зв. “комуністичних” країн, представника «реально існуючого “ділового світу”, що оплутує своїми хижацькими сітями столиці світу й народи з метою спекулятивного зиску» [4, с. 1820].

Боротьба за державність України

Онацький критикує як советський, так і «буржуазний» матеріалізм, протиставляючи їм свій ідеалістичний світогляд, який найкраще ілюструвати, починаючи з енциклопедичної статті «ІДЕАЛ». Для Онацького вкрай важливі ідеали, оскільки «тимчасовим щоденним інтересам вони протиставляють інтереси тривалі ідеального майбутнього, вони гартують душу в боротьбі з спокусами і не дають зійти на манівці облудних, короткотривалих приємностей». Водночас автор статті наголошує, що ідеали повинні якщо не узгоджуватися з прозаїчними життєвими реаліями, то принаймні оглядатися на них, інакше втрачать практичний сенс: «Дон Кіхот робить смішне враження, бо мріє про поворот до ідеалів мандрівного лицарства, що не мали вже ніякої ваги в тогочасному суспільстві. Найпоетичніший ідеал викликає усмішки, або залишає байдужими, коли виявляється історично неактуальним, нездійсненним, надто нежиттєвим. Ідеал, що пориває до дії, до чину, повинен мати коріння в історичному досвіді, а не тільки в уяві та мріях тої чи іншої людини». Усі ці розмірковування залишилися б занадто абстрактними, якби Онацький не опустився на предметний рівень і не сформував один із ключових своїх ідеалів: «Ми, українці, теж усі маємо перед собою до здійснення великий ідеал — визволення нашої Батьківщини і створення на всіх українських землях однієї Незалежної, Соборної Української Держави, що має своє коріння в державі Київської імперії, у відновленій Козацькій Республіці та в відродженій 1917 р. Українській Народній Республіці. Всі ми повинні стати на службу цьому високому ідеалові» [4, с. 524].

Боротьба українського народу за свою «ДЕРЖАВУ» триватиме стільки, скільки буде потрібно, аж поки не увінчається успіхом, — «визвольна боротьба не вщухає і, певно, не вщухне, аж поки українська нація не знайде тої конкретної державної форми, в якій зможе провадити своє творче самостійне життя» [4, с. 331]. Момент, коли ресурси для ведення цієї боротьби вичерпаються, не повинен настати ніколи. Запорукою цього є «НАДІЯ», «справжній атрибут живого життя»: «Чим активніше людина живе, тим вона більше надіється. Надія спонукає діяльність, розпалює творчість, збуджує приховані сили. І тому найшкідливіша людина в

суспільстві та, що вбиває надії. Загально кажучи, людина використовує тільки незначну частину своїх духових сил, — і саме надія їх мобілізує, пориває в непереможному ентузіазмі і — довершує великих діл» [4, с. 1065-1066].

Важливо зрозуміти — бодай у загальних рисах — який вигляд мав би втілений у життя ідеал Онацького, плід невмирущих надій багатьох поколінь українців. Оскільки Онацький присвятив своє життя теоретичному плеканню та практичному втіленню націоналістичної доктрини, світоглядною основою для української держави повинен бути **«НАЦІОНАЛІЗМ»**, який полягає в готовності ставити національні інтереси понад особисті, класові чи партійні, у визнанні нації «за головну підставу всього суспільного життя» [4, с. 1100]. Звідси — важливе значення **«СОЛІДАРНОСТІ»**, яка передбачає турботу багатого про бідних, здорового про хворих, спільноти про одиницю і навпаки [4, с. 1799-1800]. Високе почуття солідарності у суспільстві автоматично виключає капіталізм експлуататорського зразка, економічну систему як Заходу у її гіршому варіанті («приватний капіталізм»), так і соціалістичного табору («державний капіталізм»). Їм Онацький протиставляє **«НАРОДНИЙ КАПІТАЛІЗМ»** (поширення якого констатує у США та у Зах. Німеччині), в умовах якого власність, наскільки це можливо, рівномірно розподілена серед громадян, а «робітник, як співгосподар фабрики, сам контролює свої вимоги й можливість фабрики і тому не підлягає жадному визискові» [4, с. 1085].

Націоналізм Онацького позбавлений грубого, зоологічного характеру, оскільки заснований на духовності. В розумінні Онацького **«НАЦІОНАЛЬНІСТЬ»** визначається не стільки зовнішніми прикметами, як матірня мова (еспанська мова спільна багатьом ріжним національностям Латинської Америки), не стільки випадковим фактом народження в тій чи іншій країні, не стільки кровним зв'язком (маємо чисельні приклади дітей, що покидають національність своїх батьків), як **свідомим визнанням** своєї тої чи іншої національності, себто т. зв. національною свідомістю: поки нема **НАЦІОНАЛЬНОЇ СВДОМОСТІ**, нема національності, є тільки паспортна приналежність до тої чи іншої держави, себто громадянство» [4, с. 1104].

Націоналістично налаштований автор енциклопедії в жодному разі не залишає **«МЕНШИНИ НАЦІОНАЛЬНІ»** поза контекстом

національного життя. Навпаки, він засуджує уніфікаторську політику у міжвоєнній Польщі чи, тим більше, в СРСР: «Щодо Москви, то вона в справі меншин притримувалась одної виразної лінії — денационалізації, щоб, за виразом Шевченка, — “на всіх мовах всі мовчали”, за винятком, одної московської». Поряд з іншими позитивними прикладами національно-культурних автономій в Естонії, територіальної автономії у Чехословаччині (Підкарпатська Русь), Фінляндії (Аландські острови), Литві (Клайпеда), Онацький вважає прикладом для наслідування національну політику УНР: «Українська Центральна Рада в Києві в 1917 р. дала більшим національним меншинам в Україні — москалям, полякам і жидам — культурно-національну автономію, що відкривала їм найширші можливості розвитку». На підтвердження цього — цитата доктора Бенно Штраухера: «У всіх областях, де український нарід, як більшість, займає пануюче та провідне становище, дав він усім національним меншинам принципіально повну рівноправність, а зокрема признав нам, жидам, в повнім значенні необмежену рівність супроти права та участь у законодавстві, правительстві й адміністрації» [4, с. 957].

Фундаментальною умовою утвердження українців як нації є подолання **«МЕНШЕВАРТОСТИ КОМПЛЕКСУ»**. Раніше, за князівських і козацьких часів, українці не мали цього комплексу, але «потім прийшла московська неволя» і «український нарід, позбавлений своїх вищих кляс, починав дивитися на свою мову й культуру, як на “мужичу”, з якою нема дороги в широкий світ, а на московську й польську (в Зах. Україні), як на “панські”. І так розвинувся в українському народі комплекс меншевартости». Ключ до вирішення цієї проблеми — власна держава: «...Можна бути певним, що з відродженням української державної незалежності, цей комплекс безповоротно зникне...» [4, с. 958-960].

Понадпартійність

Ще одна наскрізна тема Онацького, можливо, основний меседж його публіцистики — відмова від особистих і партійних амбіцій в ім'я національних інтересів. Онацький впродовж десятиліть проповідував єдність усіх проукраїнських сил незалежно від другорядних розбіжностей. Тому енциклопедичні статті УМЕ світоглядного характеру, які порушують цю тему, можна вважати узагальненням

(на фініші публіцистичної діяльності) тривалої, болісної і на той момент, на жаль, безуспішної роботи на згуртування хоча б національно мислячої української еміграції.

У статті «**НАЦІОНАЛІЗМ**» Онацький підкреслив, що головною його (націоналізму) прикметою в політичній ділянці мала б бути «**ПОНАДПАРТІЙНІСТЬ***, себто служення нації в цілому, а не якимсь партикулярним інтересам» [4, с. 1100]. Говорячи про цінні «**ТРАДИЦІЇ**» українського народу, він зауважує, що «нам необхідно поборювати такі традиції, як партикуляризм українських земель та взаємні свари київських князів, що ще до татарської навали знесли Київську Державу» [4, с. 1922]. Стаття «**ОУН**» — вдала ілюстрація процесу розпаду сильного колись *надпартійного* націоналістичного руху на три частини, по суті своїй партії [4, с. 1262-1263]. Причиною цього розпаду була «**ПАРТІЙНІСТЬ**»: «Партійна боротьба підсичує нетерпимість до людей, що не так, як ми, думають, а нетерпимість підсичує партійну боротьбу. І в цьому жахливому колесі взаємонищення, що його ще й свідомо підтримує дійсний наш національний ворог, вичерпуються творчі сили української еміграції, як вичерпувалися вони перше і на Рідних Землях...» [4, с. 1303]. У статті «**ОПОЗИЦІЯ**» автор УМЕ протиставляє демократичні країни, де «опозиція буває звичайно конструктивна», та українські реалії: «У нас, на жаль, таке розуміння опозиції ще не визріло, ми часто стаємо в опозицію до якоїсь справи не тому, що вона ніби погана й шкідлива, а тільки тому що її провадять і пропагують люди протилежного нам табору, іншої від нашої партії, або просто нам несимпатичні» [4, с. 1224]. Нарешті, завівши мову про «**ДРІБНИЧКОВІСТЬ**», Онацький зауважив, що це «шкідлива прикмета малих людей, що за деревами не бачать лісу. [...] Добра половина еміграційних сварок — і то не тільки приватних, а й особливо політичних, за першенство партій, за право говорити від імени нації — постали в нас на ґрунті дрібничковости, яка не дає можливости витворити супроти поневолювача батьківщини єдиний спільний визвольний фронт» [4, с. 383-384].

* Словами, написаними великими літерами, Онацький, як це прийнято в енциклопедичному гіпертексті, сигналізував читачеві про існування статті з відповідною назвою. Однак в 11-й книжці УМЕ стаття «Понадпартійність», відповідно до алфавітного порядку, не з'явилася. Таких гіперпосилань на неіснуючі енциклопедичні статті в енциклопедії немало.

Висновки

1. «Українська мала енциклопедія» — масштабний енциклопедичний текст Євгена Онацького, якому немає аналогів. У ньому автор сконцентрував свої наукові та публіцистичні напрацювання за все життя. Порівняння УМЕ з іншими енциклопедіями дає право говорити, що суб'єктивність у судженнях характерна не лише для праці Онацького, а й для багатьох інших енциклопедій, зокрема для «Енциклопедії або Тлумачного словника науки, мистецтва й ремесел» Дідро та Д'Аламбера, для «Вікіпедії» і взагалі для будь-якої енциклопедії, яка претендує на пояснення процесів і явищ.

2. Саме завдяки своїй суб'єктивній складовій УМЕ має цінність не лише як енциклопедична, а й як публіцистична праця, тому найбільше уваги заслуговують енциклопедичні гасла світоглядного характеру, які мають безпосереднє практичне значення як в умовах бездержавності, так і на етапі побудови незалежної України.

3. Онацький різко засуджує марксизм як ідеологію, СССР як спробу зімітувати її втілення на практиці, московський імперіалізм як сутність більшовицької держави. Менш акцентовані застереження в автора УМЕ викликають негативні риси вільного світу: бездуховний егоцентризм, гедонізм, споживацтво, а також парламентаризм, капіталізм і колоніалізм, якщо вони побудовані на шахрайстві та визиску людини людиною. Названим соціальним феноменам Онацький протиставляє етос боротьби, підтримуваний незламною надією на кінцевий успіх; духовний націоналізм, сенс якого у солідарності між членами суспільства та служінні вищим ідеалам; мислення в інтересах спільноти (нації), а не в інтересах окремих осіб, політичних партій чи класів.

1. *Богацький П.* Мала літературна енциклопедія. Сідней, 2002. 244 с.
2. Енциклопедія Українознавства: слов. частина / ред. *В. Кубійович*; Наукове товариство ім. Шевченка. Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1955. Т. 1. 400 с.
3. Мала українська музична енциклопедія / опрац. *О. Залеський*. Мюнхен: Дніпрова Хвиля, 1971. 125 с.
4. *Онацький Є.* Українська мала енциклопедія. Буенос-Айрес: накладом Адміністрації УАП Церкви в Аргентині, 1957–1967. Кн. I–XVI. 2148 с.

5. Романенчук Б. Азбуковник: енциклопедія української літератури: в 2 т. Філадельфія: Київ, 1973. 536 с.
6. Стюарт Г. Не могу поверить, что началась война, а Wikipedia спит: новости из Онлайн-Энциклопедии / под ред. А. Чарльза; пер. с англ. Конец журнализма. Version 2.0. Индустрия, технология и политика. Харьков: Гуманитарный Центр, 2016. С. 177-196.
7. Brockhaus' Conversations-Lexikon. Neue Revidierte Jubiläums-Ausgabe. Erster Band. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1908. 1044 s.
8. Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers. Par une société de gens de lettres / mis en ordre et publié par M. Diderot, M. D'Alembert. T. 13. Paris, 1751. 914 p.

References

1. Bohatskyi P. (2002). *Mala literaturna entsyklopediia*. Sidnei, 244 p. (in Ukr.).
2. Kubiiiovych V. (red.). (1955). *Entsyklopediia ukrainoznavstva: slov. chastyina*; Naukove tovarystvo im. Shevchenka. T. 1. «Molode zhyttia», Paryzh; Niu-York, 400 p. (in Ukr.).
3. Zaleskyi O. (oprats.). (1971). *Mala ukrainska muzychna entsyklopediia*. Dniprova Khvyliia, Miunkhen, 125 p. (in Ukr.).
4. Onatskyi Ye. (1957–1967). *Ukrainska mala entsyklopediia*. Nakladom Administratury UAP Tserkvy v Argentini, Buenos-Aires. Kn. I–XVI. 2148 p. (in Ukr.).
5. Romanenchuk B. (1973). *Azbukovnyk: entsyklopediia ukrainskoi literatury*. «Kyiv», Filadelfiia. (in Ukr.).
6. Styuart H. (2016). *Ne mohu poveryt, chto nachalas vojna, a Wikipedia spyt: novosty yz Onlain-Entsyklopedyy / pod red. A. Charlza; per. s anhl. Konets zhurnalyzma. Version 2.0. Yndustryia, tekhnolohyya y polytyka. Humanytarnyy Tsent, Kharkov, pp. 177–196. (in Rus.)*.
7. Brockhaus' Conversations-Lexikon. Neue Revidierte Jubiläums-Ausgabe. Erster Band. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1908. 1044 s. (Nim.).
8. Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers. Par une société de gens de lettres / mis en ordre et publié par M. Diderot, M. D'Alembert. T. 13. Paris, 1751. 914 p. (Frants.).

Iurii Melnyk, Associate Professor, Department of Foreign Press and Information, Ivan Franko National University, PhD (Social Communications)

The worldview of the Ukrainian state in the Yevhen Onatsky's opinion journalism (based on the Ukrainian small encyclopedia)

Taking into consideration the Ukrainian Small Encyclopedia, the article recreates the worldview for the Ukrainian state in the interpretation of the encyclopedia's author Yevhen Onatsky. The USE is a large-scale encyclopedic text by Yevhen Onatsky, which has no analogues. In this text the author concentrated his scientific and journalistic achievements over his life. A comparison of the USE with other encyclopedias gives the right to say that subjectivity in judgments is characteristic not of Onatsky's work only, but of many other encyclopedias, in particular of the «Encyclopedia, or a Systematic Dictionary of the Sciences, Arts, and Crafts» by Diderot and d'Alembert, of Wikipedia and in general of any encyclopedia that claims to explain processes and phenomena. Owing to its subjective component, the USE is valuable not only as an encyclopedic work, but also as a journalistic one. From this point of view, the most noteworthy are encyclopedic articles of a worldview nature that are of immediate practical importance both in times of statelessness and at the stage of the Ukrainian state-building.

In his encyclopedia, Onatsky sharply condemns Marxism as an ideology, the USSR as an attempt to imitate its implementation in practice, Moscow imperialism as the essence of the Bolshevik state. The other author's warnings, although less accentuated, are evoked by the vices of the free world: soulless egocentrism, hedonism, consumerism, as well as parliamentarism, capitalism and colonialism, if they are built on fraud and exploitation of man by man. Onatsky contrasts the named social phenomena with an ethos of struggle, supported by an unshakable hope of ultimate success; spiritual nationalism, the meaning of which is solidarity between members of society and service to higher ideals; thinking in the interests of the community (nation), and not in the interests of individuals, political parties or classes.

Keywords: *Ukrainian small encyclopedia, Yevhen Onatsky, journalism, worldview, Ukrainian state.*